

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 04.11.2009, sp. zn. 3 Tdo 839/2009, ECLI:CZ:NS:2009:3.TDO.839.2009.1

Číslo: 35/2010

Právní věta: Na rozdíl od případů uvedených v ustanovení § 40a tr. ř., v nichž předseda senátu rozhodne o zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování i bez návrhu, je postup podle § 40 tr. ř. vždy podmíněn žádostí obviněného nebo jeho obhájce a existencí důležitých důvodů. Předseda senátu nemůže rozhodnout bez takové žádosti o zproštění povinnosti obhajování ani v případech, pokud by sám shledal důležité důvody ve smyslu § 40 tr. ř. (např. při ztrátě důvěry mezi obviněným a obhájcem), neboť jinak by tím nepřípustně zasáhl do výkonu advokacie (do vztahu obhájce a jeho klienta - obviněného).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 04.11.2009

Spisová značka: 3 Tdo 839/2009

Číslo rozhodnutí: 35

Číslo sešitu: 5-6

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Obhajoba obviněného, Ustanovení obhájce

Předpisy: § 40 tr. ř.

§ 40a tr. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného M. K. proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 8 To 326/2007, jako soudu odvolacího v trestní věci vedené u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 2 T 121/2006.

Z o d ů v o d n ě n í :

Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 16. 3. 2007, sp. zn. 2 T 121/2006, byl obviněný M. K. uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle § 223 odst. 1 tr. zák., za který mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání 5 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 18 měsíců. Podle § 229 odst. 1 tr. ř. byli poškození Mgr. I. Č. a L. Č. odkázáni s uplatněnými nároky na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

Proti tomuto rozsudku podal obviněný odvolání, o němž rozhodl Městský soud v Praze usnesením ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 8 To 326/2007, kterým podle § 256 tr. ř. zamítl odvolání jako nedůvodné.

Proti citovanému usnesení odvolacího soudu podal obviněný M. K. prostřednictvím své obhájkyně dovolání z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Výhrady obviněného směřují především proti způsobu, jakým byl v řízení před soudem prvního stupně zastupován obhájcem JUDr. J. D., který mu byl ustanoven soudem na žádost obviněného. Podle obviněného si jmenovaný obhájce od převzetí obhajoby počínal bez zájmu o jeho skutečnou obhajobu, protože např. nepoložil žádnou otázku vyslychaným znalcům, před soudem dokonce obhájce osočil obviněného, že neposlouchá jeho dobře míněné rady, a dokonce uvedl, že mezi nimi došlo k narušení důvěry. Nejpozději v tomto momentě měl podle názoru obviněného samosoudce přerušit řízení a ustanovit obviněnému jiného obhájce. Protože tak soud prvního stupně neučinil, spatřuje v tom obviněný porušení svého práva na obhajobu, konkrétně rozpor s ustanovením čl. 6 odst. 1, 3 písm. b) a c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V této souvislosti obviněný odkazuje na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Artico proti Itálii (1980) a Goddi proti Itálii (1984), v nichž se rozlišuje mezi obhajobou de facto a obhajobou de iure. Obviněný poukazuje na to, že jmenovaný obhájce nevyvíjel dostatek iniciativy ani při zpracování odvolání, takže musel požádat odvolací soud o zproštění jeho povinnosti jej obhajovat a o ustanovení jiného obhájce. Další část výhrad obviněného směřuje proti způsobu, jakým soudy hodnotily některé provedené důkazy, přičemž obviněný podrobně rozvedl svá tvrzení v tomto ohledu. Závěrem svého dovolání obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadené usnesení Městského soudu v Praze i jemu předcházející rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 a aby tomuto soudu přikázal věc k novému pojednání a rozhodnutí.

K dovolání obviněného M. K. se vyjádřila státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství, podle které námitky obviněného týkající se chování obhájce a kvality obhajoby vykonávané ustanoveným obhájcem JUDr. J. D. vůbec neodpovídají uplatněnému dovolacímu důvodu.

Nejvyšší soud dospěl mimo jiné k následujícím závěrům.

Nejvyšší soud se mimo rámec uplatněného dovolacího důvodu zabýval i procesní námitkou obviněného M. K. směřující proti způsobu, jakým jej obhajoval před soudem prvního stupně ustanovený obhájce JUDr. J. D. Obviněný zdůrazňoval jeho pasivitu, invektivy vůči jeho osobě, které pronášel i před soudem prvního stupně, přičemž obhájce vyjádřil obviněnému jako svému klientovi nedůvěru. Porušení svého práva na obhajobu a současně pochybení soudu prvního stupně spatřoval obviněný v tom, že soud prvního stupně za této situace nezprostil obhájce JUDr. J. D. povinnosti obhajovat obviněného a neustanovil mu jiného obhájce.

Nejvyšší soud se ztotožnil s názorem obviněného M. K. jen potud, že způsob výkonu obhajoby obhájcem JUDr. J. D., tak jak je zachycen v protokolu o hlavním líčení před Obvodním soudem pro Prahu 2, skutečně svědčí o porušení etických pravidel výkonu obhajoby jmenovaným obhájcem, když z jeho projevů je zřejmá určitá averze vůči obviněnému. Jinou otázkou ovšem je, jestli soud prvního stupně mohl reagovat na tuto situaci, a pokud tak neučinil, zda tím došlo k porušení práva obviněného na obhajobu. Nejvyšší soud přitom bral v úvahu i relevantní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Soud“) a judikaturu Ústavního soudu.

Pokud jde o rozhodnutí Soudu zmíněné v dovolání obviněného M. K., týkala se případů, které nebyly zcela identické s nyní posuzovanou věcí. V případě Goddi proti Itálii shledal Soud porušení ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod italskými soudy v situaci, kdy o jednání odvolacího soudu nebyl vyrozuměn obhájce, jehož si obviněný zvolil, a účastnil se jej toliko obhájce ustanovený krátce před samotným jednáním, který neměl možnost se adekvátně připravit na jednání, takže takovou obhajobu shledal Soud jako zcela formální. V dalším citovaném případě Artico proti Itálii shledal Soud rovněž porušení ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Spočívalo v tom, že stěžovateli sice byl ustanoven obhájce, který však vzhledem k dalším závazkům a zdravotnímu stavu žádal, aby jeho ustanovení bylo zrušeno. Ve věci obhajoby stěžovatele neučinil nic, pouze k jeho žádosti požádal o

ustanovení náhradního obhájce, této žádosti však nebylo vyhověno. Jak Soud mimo jiné konstatoval, stěžovatel měl v rámci práva na obhajobu právo nejen na to, aby mu byl obhájce ustanoven, ale na jeho faktickou pomoc („assistance“). Porušení práva na obhajobu shledal Soud v tom, že italské soudy nereagovaly na skutečnost, že ustanovený obhájce stěžovatele zůstal ve věci zcela nečinný.

Ani judikatura Ústavního soudu nepodporuje argumentaci obviněného M. K. Tak např. v odůvodnění svého usnesení ze dne 7. 9. 2006, sp. zn. [II. ÚS 688/05](#), Ústavní soud uvedl: „Stát, a tedy ani orgány činné v trestním řízení, nenesou v případě ustanoveného obhájce odpovědnost za způsob provádění obhajoby, a dokonce ani za její nedostatečné vykonávání. Obecný soud není oprávněn posuzovat „kvalitu“ obhajoby či „nečinnost“ obhájce, neboť obhajovanému nelze upřít právo na volbu procesní taktiky. Opak by totiž znamenal očividný zásah státní moci do ústavně zaručeného základního práva na obhajobu a zřetelně nežádoucí formu státní kontroly nad jeho výkonem.“ Ústavní soud přitom odkázal rovněž na svůj nálezný ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. [III. ÚS 83/96](#), a na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Tripedi proti Itálii a Imbroscia proti Švýcarsku.

Podle názoru Nejvyššího soudu však shora uvedený princip neplatí absolutně, ostatně i Ústavní soud jej aplikoval na konkrétní případ. Lze tedy připustit nutnost změny v osobě ustanoveného obhájce za situace, když nevykonává obhajobu vůbec, a za určitých podmínek i tehdy, když vykonává obhajobu způsobem, který vede k narušení důvěry mezi obhájcem a jeho klientem. Podmínky pro postup v obou případech se však liší. Ostatně současná podoba trestního řádu, která upravuje tyto případy v ustanoveních § 40 a § 40a tr. ř., odráží ve všech ohledech právě citovanou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a judikaturu Ústavního soudu.

Z ustanovení § 40a odst. 1 tr. ř. jasně plyne, že v případech zde uvedených je předseda senátu či soudce povinen rozhodnout o zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování, a to dokonce i proti vůli obhájce či jeho klienta. Porušení této povinnosti by bylo zásadním porušením práva obviněného na obhajobu a vedlo by s největší pravděpodobností ke zrušení rozhodnutí, kterému předcházela tato procesní vada. V zájmu vyloučení nesprávných rozhodnutí, která by jistě zásadním způsobem poznamenala další průběh takového řízení, stanoví trestní řád další garance – povinnost umožnit obhájci a obviněnému, aby se před takovým rozhodnutím k věci vyjádřili, a dále možnost napadnout toto rozhodnutí stížností podle § 40a odst. 2 tr. ř., o níž rozhodl nadřízený orgán.

V posuzované věci se však nejednalo o případy, na které dopadá ustanovení § 40a tr. ř. Na věc obviněného M. K. by bylo možno vztáhnout ustanovení § 40 tr. ř. V tomto případě – na rozdíl od ustanovení § 40a tr. ř. – však předseda senátu (soudce) nemůže rozhodnout o zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování z vlastní iniciativy, neboť to by v intencích shora zmíněné judikatury Evropského soudu pro lidská práva a judikatury Ústavního soudu znamenalo nepřípustný zásah do výkonu advokacie, který je do značné míry autonomní, i do vztahu mezi obhájcem a jeho klientem – obviněným. Předseda senátu (soudce) tedy může takto postupovat pouze na podkladě žádosti obviněného či jeho obhájce a za splnění další podmínky, že je tato žádost podložena důležitými důvody (aby nedocházelo k neodůvodněným změnám obhájců, například v úmyslu obstrukčně protahovat řízení a bezdůvodně oddalovat rozhodnutí). Ztrátu důvěry mezi obviněným a jeho obhájcem, pokud se odvíjí od prokázaných skutečností zásadního významu, rozhodovací praxe soudů všeobecně respektuje jako důležitý důvod pro postup podle § 40 tr. ř.

Neetické chování obhájce JUDr. J. D. při zastupování obviněného M. K. by v daném případě bylo možné považovat za takové důležité důvody. Jak již bylo uvedeno výše, soud (předseda senátu) však v tomto případě nemůže sám vstoupit do vztahů mezi obviněným a jeho obhájcem, nepožádá-li o to jeden z nich. Obhájce JUDr. J. D., což je patrné z protokolu o hlavním líčení, v rámci své závěrečné řeči před soudem prvního stupně uvedl, že „mezi ním a obviněným vznikla jakási nedůvěra“, nicméně nepožádal o zproštění své povinnosti obhajovat obviněného. Obviněný pak nijak nereagoval na zmíněné sdělení obhájce a rovněž nepožádal o ustanovení jiného obhájce nejen při této příležitosti,

ale ani jindy v průběhu řízení před soudem prvního stupně. Učinil tak až v samotném úvodu odvolacího řízení, přičemž Městský soud v Praze obratem vyhověl jeho žádosti.

Z toho Nejvyšší soud uzavřel, že žádným způsobem nebylo porušeno právo obviněného M. K. na obhajobu v důsledku postupu samosoudce soudu prvního stupně. Obhájce JUDr. J. D. fakticky vykonával obhajobu obviněného, i když způsobem, který mohl zakládat nespokojenost obviněného. Protože však obviněný nesdělil soudu prvního stupně, že žádá o ustanovení jiného obhájce, jak to vyžaduje ustanovení § 40 tr. ř., nelze považovat tvrzení obviněného o porušení práva na obhajobu za důvodné. Nejvyšší soud přitom zdůrazňuje, že taková žádost nevyžaduje žádné formální náležitosti, lze ji učinit i ústně v průběhu jednání soudu, přičemž obviněný nebyl osobou, která by vzhledem ke svým duševním schopnostem byla jakkoli omezena v podání zmíněné žádosti. Ostatně obviněný zcela kvalifikovaně požádal jak o ustanovení obhájce pro řízení před soudem prvního stupně, tak o jeho výměnu pro odvolací řízení.

Nejvyšší soud se poté vypořádal s ostatními dovolacími námitkami obviněného M. K., které shledal zjevně neopodstatněnými, a proto podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl podané dovolání.